

CASLIN a start előtt

Valamely könyvtári rendszer ütőképességét a lelőhely-tájékoztató felől is meg lehet ítélni. Egyetlen hagyományos központi katalógus sem becsülhető le e tekintetben, noha fejlesztése és elérhetősége egyaránt körülményes. Azt azonban látni kell: manapság a lelőhely-tájékoztatót egészen másképpen kell megoldani, nevezetesen a könyvtárak és tájékoztatói intézmények számítógépes hálózatokra szervezésével.

Ilyen, immár „két országra szóló” hálózattá kíván fejlődni a CASLIN (*Czech and Slovak Library Information Network*), amely az amerikai Andrew W. Mellon-alapítvány és a Pew Charitable Trust gazdag támogatásának köszönhetően a megvalósítás fázisába jutott, ami azt jelenti, hogy

- két-két cseh és két-két szlovák könyvtár szerződést kötött az izraeli Ex Libris céggel a CASLIN-projekt realizálására;
- a szóban forgó négy könyvtár beszerezte a hálózat működéséhez szükséges eszközök java részét (a Mellon-alapítvány 1,1 millió dolláros támogatásából 315 ezer dollárt, a Pew Charitable Trust biztosította 200 ezer dollárból pedig 69 ezret „költött el”);
- befejezés előtt áll a könyvtáraknak az Internet-hálózatba való bekapcsolódása.

A CASLIN – természetesen – nyitott hálózat lesz; a mostani négy könyvtárat (prágai és turócszentmártoni nemzeti könyvtár, brünni tartományi könyvtár, pozsonyi egyetemi könyvtár),

további jelentős könyvtárak fogják hálózati tagként követni. És – ugyancsak természetesen – az X.25 nyilvános adathálózat révén használóként a két ország bármely könyvtára igénybe veheti a CASLIN-t.

A CASLIN építkezésén újabban több munkacsoport bábáskodik, így: a KK, a retrospektív konverzió, a szabványosítás, az osztályozás, az ALEPH implementáció munkacsoportja. (Ez utóbbinak koordinációs felhatalmazásai is vannak.) Némileg különálló munkacsoportban foglalkoznak a mikrohordozók kérdéseivel, minthogy a CASLIN működése szempontjából ez a kérdéskör sem közömbös.

Az, hogy a CASLIN-projekt megvalósításaként a négy könyvtár az ALEPH mellett döntött, a rendszer „filozófiájának” köszönhető. Ennek egyik eleme a maximális flexibilitás, a másik a használóbarát megoldásokra való koncentráció. Az iménti két elem „valóságos voltáról” a cseh-szlovák szakembereknek az ALEPH referenciahelyein is módjuk volt meggyőződni. Sőt: az első cseh-szlovákiai tapasztalatok is felettebb pozitívak.

/SVOBODA, M.: CASLIN v roce nula. = i, 36. köt. 6. sz. 1994. p. 152–154./

(Futala Tibor)

Dokumentumszolgáltatás: univerzális megoldás egy világméretű problémára

A tökéletes könyvtáros az igény felmerülése pillanatában képes a használó rendelkezésére bocsátani a szükséges információt. Ez azonban csak ritkán lehetséges, egyrészt azért, mert a beszerzési keretek nem tartanak lépést a dokumentumok növekedésével, másrészt a viszonylagos információszegénység, azaz a hozzáférési lehetőségek egyenetlensége miatt.

A megoldás a világméretű elektronikus dokumentumszolgáltatás lenne. Ennek kivitelezése talán képtelenségnek hangzik, de a fejlődéshez, a nemzetközi összefogáshoz szükség van egy olyan távlati elképzelésre, amelyet valószínűsít az utóbbi évek technológiai előrehaladása, például az elektronikus posta terén.

Az első lépés a hálózatokhoz való csatlakozás azokban az országokban, illetve azokon a területeken, amelyeken ez még nem megoldott. A könyvtárak – lévén az információ elérésének ter-

mészetes fórumai – lehetnének a kapcsolódás kezdeményezői és színhelyei. Kezdetnek az is megfelel, ha egyetlen könyvtár kapcsolódik a hálózathoz. A könyvtárosoknak mindenképpen ugrása készen kell várniuk a pillanatot, amikor a távközlési hálózatok létrehozói elkezdnek olyan felhasználási területeken keresni, amelyek igazolják a nagy beruházást. Az egyik ilyen alkalmazás lehet az elektronikus dokumentumszolgáltatás. Az igény a dokumentum-hozzáférés e gyors módjára kétségkívül egyre nő; ennek kielégítése nem okoz gondot a nagy ellátó szervezetek számára sem, ezért a könyvtáraknak – ha nem akarnak e szolgáltatás-láncból kimaradni – fejleszteniük kell összekötő szerepüket, fogadóképességüket, méghozzá hatékonyan.

Technikai és szervezeti szempontból sem lenne egyszerű az univerzális dokumentumszolgáltatás megvalósítása: döntő mégis a szolgáltatás gazda-

sági oldala. Ennek két fő tényezője az, hogy az ellátó milyen térítést kér az elektronikus úton továbbított dokumentumért (csak a közvetlen költségeket, vagy a közvetettek megtérülését, netán nyereséget is óhajt); és hogy történne a fizetés. Járható út lenne, hogy a dokumentumszolgáltatást a fejlődő országok számára segélyprogramok részeként a segélyt nyújtó államok finanszírozzák, s esetükben a könyvtárak csak a kiadások megtérülését igényelnék. A díjfizetést megnehezíti az átutalás nehézsége, a valutaátszámítás önkényessége. A nemzetközi kölcsönzés „voucher”-rendszere sem kínál tökéletes megoldást, de ha a könyvtári világ nem lép túl ezen a gondon, a kereskedelmi dokumentumforgalmazók veszik át az uralmat az elektronikus dokumentumpiacon. Természetesen a szerzői jogvédelem aggodalmi is az elektronikus dokumentumszolgáltatással kapcsolatban. A meghatározott végfelhasználóknak juttatott ilyen másolatokra azonban továbbra sem szabadna szerzői jogdíjat kivetni, hanem a fénymásolásban bevett, jóhiszeműséget feltételező eljárásához kellene ragaszkodni.

Számos kérdés merül fel, amelyekre aligha lehet választ adni. Az elektronikus dokumentumszolgáltatás terjedésével várhatóan ugrásszerűen megnőnek az igények, és ezek kezelésére fel kell készülni. A könyvtárak közül csak a kimondottan dokumentumszolgáltatók (CARL, British Library Document Supply Centre) képesek befektetni a növekvő igények kielégítése érdekében. S ez talán azt jelenti, hogy a dokumentumszolgáltatás a piaci törvények szerint alakul.

A szakirodalomban többen javasolják a regionális összefogást. Az együttműködés azonban csak akkor lehet jó, ha a részt vevő könyvtárak is jók. Az lenne az egészséges helyzet, ha a

dokumentumellátás 50%-át helyileg, 40%-át országos szinten tudnák megoldani, és csak az igények 10%-ának kielégítése várna külföldi forrásokra.

A dokumentumellátás problémájának megoldása nem annyira technológiai, inkább a legtágabban értelmezett politikai és szervezeti feltételeken múlik.

Az elektronikus dokumentumszolgáltatásnak illeszkednie kell egy átfogó információ-hozzáférést biztosító stratégiába, és a megfelelő stratégia kialakításáért minden országban a könyvtáraknak kell küzdeniük. Minden megoldásban szerepet kap az elektronikus dokumentumszolgáltatás, de stratégia nélkül csak játékszer marad.

Az elektronikus dokumentumtovábbítás piacán mindenkinek van helye, aki elfogadható áron kínál megfelelő színvonalú szolgáltatásokat. Mintaként szolgálhat a skandináv államokban a Nordinfo keretében működő dokumentumszolgáltató rendszer. Itt adott a koordináló szervezet, a központi folyóirat-lelőhelyjegyzék, és egy koherens könyvtári közösség. Ezen túlmenően nagy mennyiségű kérés teljesítéséhez megfelelő kapacitású berendezésekre és kielégítő személyzetre van szükség. Ha mindez adott, a szolgáltatás árát kell megállapítani, üzleti tervet kell készíteni.

Az elektronikus dokumentumszolgáltatás lehetőség a használók igényeinek kielégítésére, együttműködés révén. Nem szabad elszalasztani.

/FRIEND, F. J.: Document delivery: A world solution to a world problem? = IFLA Journal, 19. köt. 4. sz. 1993. p. 374–384./

(Orbán Éva)

A Current Contents mágneselemez változatára alapozott SDI-szolgáltatás szakkönyvtárak számára

A *Current Contents on Diskette (CCOD)* előállítója az Institute for Scientific Information, Philadelphia.

Hét sorozata a következő (a csillaggal jelölt sorozatok a feldolgozott cikkek szerzői referátumaival bővített változatban is kaphatók):

- *Life Sciences J-2000** (élettudományok), amely 1200 folyóiratot dolgoz fel;
- *Life Sciences J-600* (élettudományok), amely 600 folyóiratot dolgoz fel;
- *Agriculture, Biology and Environmental Sciences** (mezőgazdaság, biológia és környezet-tudományok);

- *Physical, Chemical and Earth Sciences** (fizika, kémia és földtudományok);
- *Clinical Medicine** (klinikai orvostudomány);
- *Engineering, Technology and Applied Sciences* (műszaki és alkalmazott tudományok);
- *Social and Behavioral Sciences* (társadalom-tudományok).

Ha CCOD-re alapozott személyi számítógépes szolgáltatást kívánunk indítani, meg kell vizsgálnunk, hogy a felhasználónak van-e az asztalán számítógépe, milyen számítógép, van-e a munkahelyén helyi hálózat, használ-e elektronikus postát, használta-e már a CCOD valamelyik sorozatát.